

УДК: 336.73

**ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ
КРЕДИТНИХ СПІЛОК УКРАЇНИ**

доктор економічних наук, професор, Швець Н.Р.,

Осадець О.М.

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Україна,
Чернівці

Висвітлено механізм формування капіталу кредитних спілок України. Проаналізовано сучасний механізм формування капіталу кредитних спілок України. Проведено аналітичного аналізу, який дозволив виявити рівень ефективності сучасного механізму формування капіталу кредитних спілок в Україні. Розглянуто динаміку основних показників діяльності кредитних спілок України у 2012-2015 рр.. Проаналізовано динаміку та структуру власного капіталу кредитних спілок України в 2013-2015 рр.. Проведено експоненційний аналіз зміни обсягів власного капіталу кредитних спілок України за період з 1-го кварталу 2013 року по 1-ий квартал 2016 року. Проведено аналіз трендів зміни довго- та середньострокових депозитів у кредитних спілках України в 2013-2015 рр..

Ключові слова: кредитна спілка, капітал кредитної спілки, механізм формування капіталу, структура капіталу, аналіз капіталу кредитної спілки.

*Doctor of Economical Sciences, Professor, N. Shvets, O. Osadets
Features mechanism of formation capital of credit unions of Ukraine/
Chernivtsi National University, Ukraine, Chernivtsi*

*Deals with capital formation mechanism of credit unions Ukraine. The
modern capital formation mechanism of credit unions Ukraine. An analytical*

analysis, which revealed the efficiency of modern capital formation mechanism of credit unions in Ukraine. The dynamics of key indicators of credit unions in Ukraine 2012-2015 years. The dynamics and structure of the equity capital of credit unions in Ukraine 2013-2015 gg .. An exponential analysis of changes in volume of equity credit unions Ukraine for the period from 1st quarter 2013 in the first quarter of 2016. The analysis of trends change long- and medium-term deposits in credit unions Ukraine in 2013-2015 years ..

Keywords: credit union, credit union capital, mechanism of capital formation, capital structure, analysis of credit union capital.

Вступ. Кредитна спілка яка важливий фінансовий посередник надаючи великий спектр фінансових послуг має на меті одержання економічних вигод для підвищення рівня добробуту її членів та досягнення певного соціального ефекту. З цією метою кредитній спілці необхідно володіти фінансовим капіталом, який і являється найважливішим фактором проведення нею своєї діяльності. В багатьох наукових працях вчених досліджуються та аналізуються ресурси кредитних спілок, їх особливості формування та розподілу. Зокрема це наукові праці Гончаренко В., Гриценко О., Пожар А. та ін. Однак недостатньо висвітленими, на наш погляд, залишаються проблеми ефективного функціонування механізму формування капіталу кредитних спілок України, особливо в умовах низького рівня їх капіталізації у порівнянні з іншими фінансовими посередниками. А тому вважаємо за потрібне глибоко проаналізувати сучасний механізм формування капіталу кредитних спілок України, віднайти джерела та напрями його вдосконалення в контексті посилення рівня капіталізації та фінансової спроможності вітчизняного сектору кредитних спілок.

Згідно з предметно-функціональним підходом до визначення економічної категорії, капітал являє собою сукупність всього того, за допомогою чого створюється продукт й одержується прибуток [1]. Отож в широкому розумінні можемо до категорії капітал відносити вартість в грошовій і не грошовій формі, яка приймає участь у створенні продукту та одержанні певного результату господарюючою одиницею. Зважаючи на це доцільним вважаємо до капіталу кредитних спілок відносити їх власний капітал у будь-якій формі, а також залучені та позичені кошти, які використовуються ними для надання фінансових послуг та одержання вигод або соціального ефекту.

Згідно чинного законодавства України власний капітал кредитної спілки складається з пайового, резервного та додаткового капіталів, а також залишку нерозподіленого доходу спілки і не може бути меншим 10 відсотків від суми її загальних зобов'язань. Пайовий капітал кредитної спілки формується за рахунок обов'язкових та додаткових пайових членських внесків членів кредитної спілки.

Резервний капітал призначений для відшкодування можливих збитків кредитної спілки, які не можуть бути покритими за рахунок надходжень поточного року, забезпечення платоспроможності кредитної спілки та захисту заощаджень її членів. Резервний капітал кредитної спілки формується за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки та частини доходів кредитної спілки до моменту досягнення ним не менш як 15 відсотків від суми активів, зважених на ризик кредитної спілки. Статутом кредитної спілки можуть бути передбачені й інші джерела формування резервного капіталу.

Додатковий капітал кредитної спілки формується за рахунок цільових внесків членів спілки, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб, безоплатно отриманого майна і необоротних засобів [2].

Зважаючи на зазначені характеристики звернемося до особливостей процесу формування капіталу кредитними спілками. Проведений нами аналіз особливостей капіталу кредитної спілки як важливого фінансового посередника дозволив виокремити такі основні положення. В першу чергу капітал кредитної спілки як важливого фінансового посередника являється основним фактором її діяльності і джерелом одержання вигод чи соціального ефекту. Власний капітал займає невелику частку в загальному обсязі коштів, якими оперує кредитна спілка. Більшу частину вигод та ефекту від діяльності кредитній спілці приносить залучений та запозичений капітал, завдяки чому і являється основним джерелом ризиків.

В залежності від мети діяльності кредитної спілки чи то є одержання максимальний економічних вигод, чи досягнення максимального соціального ефекту кредитна спілка обирає методи та інструменти формування капіталу. Серед методів формування капіталу кредитної спілки виділяємо акумулювання власних коштів засновників, що втілюється в такому інструменті як фонди власних коштів (статутний фонд, резервний фонд, додатковий капітал), залучення коштів, що втілюється в такому інструменті як депозит (вклад), запозичення коштів, яке втілюється в такому інструменті як позика, а також капіталізація власних прибутків, спрямована на поповнення фондів власних коштів кредитної спілки.

Обов'язковою умовою будь-яких процесів формування являється наявність інформаційного та правового забезпечення, яке в нашому випадку безпосередньо буде впливати на вибір мети діяльності кредитної спілки, а також методів та інструментів формування її капіталу.

Опираючись на вказані особливості капіталу кредитних спілок хочемо перейти до аналізу механізму його формування. Зважаючи на

класичні дефініції ми переконані, що механізм формування капіталу кредитних спілок являє собою такий порядок формування, що складається з визначених відповідно до мети діяльності кредитної спілки методів та інструментів, які застосовуються нею у процесі акумулювання вільних грошових коштів для подальшого надання фінансових послуг за умови впливу відповідного інформаційного та

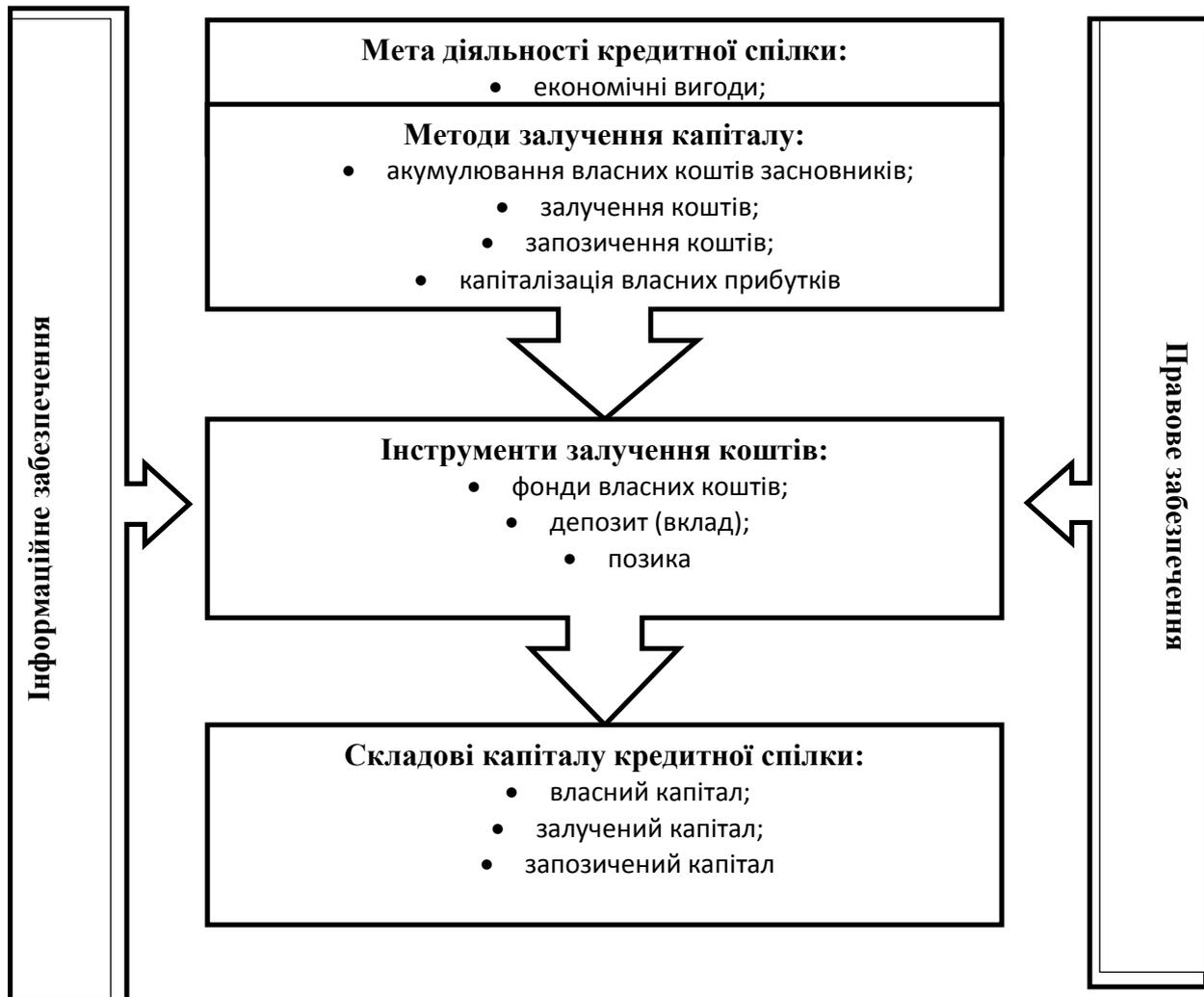

Рис. 1. Механізм формування капіталу кредитної спілки правового забезпечення. Згідно цієї гіпотези механізм формування капіталу кредитної спілки має такий вигляд (рис. 1).

Що ж до аналітичного аналізу, який дозволить виявити рівень ефективності сучасного механізму формування капіталу кредитних

спілок в Україні, він представлений нижче. Система кредитних спілок станом на 31.12.2015 порівняно з аналогічними датами 2012-2014 рр. демонструє зменшення активів і власного капіталу (рис. 2.).

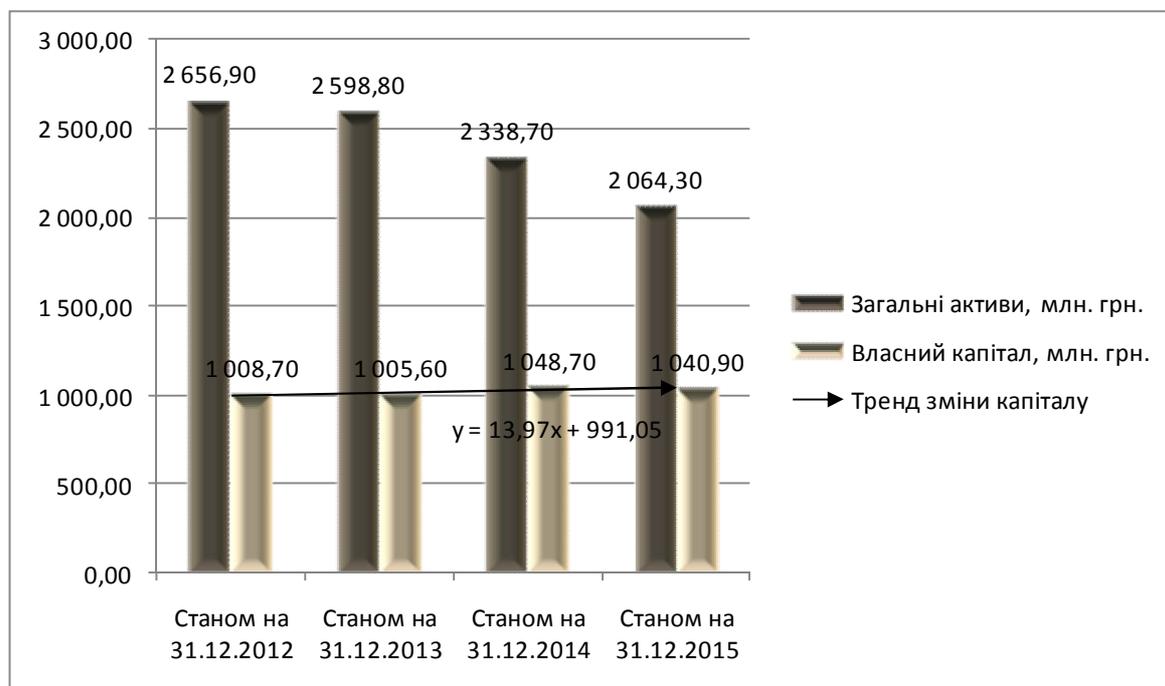

Рис. 2. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок України у 2012-2015 рр.*

*Складено автором за підсумками діяльності кредитних установ України [3].

Бачимо, що навіть не зважаючи на спадну тенденцію обсягу власного капіталу кредитних спілок України тренд все ж таки позитивний, що може свідчити про потенціал до збільшення їх власного капіталу.

Загальний обсяг власного капіталу станом на 31.12.2015 становив 1 040,9 млн. грн. та порівняно з 31.12.2014 зменшився на 7,8 млн. грн., або на 0,7%. Власний капітал було сформовано на:

- 46,5% (484,3 млн. грн.) за рахунок пайових внесків членів кредитних спілок;
- 43,8% (456,0 млн. грн.) за рахунок резервного капіталу;
- 12,4% (128,6 млн. грн.) за рахунок додаткового капіталу.

В структурі власного капіталу кредитних спілок України найвагомішу частку складає пайовий капітал. Поряд з цим доволі велика частка припадає на резервний капітал, що може свідчити про прагнення кредитних спілок запобігти ризикам або ж про надмірну ризиковість їх діяльності. Так, якщо ми порівняємо розмір резервного капіталу та активів кредитних спілок України, ми дійдемо до висновків, які суперечать відомим методичним основам формування резервного капіталу кредитними спілками. Згідно згаданої методики резервний капітал повинен сягати 15% вартості активів, зважених за ступенем ризику. В українській практиці цей відсоток значно вищий (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки обсягів та частки резервного капіталу кредитних спілок України за 2013-2015 рр.*

Дата	Обсяг активів, млн. грн..	Обсяг резервного капіталу, млн. грн..	Частка резервного капіталу в загальних активах, %
31.12.2013	2598,8	417,3	16,1
31.12.2014	2338,7	423,4	18,1
31.12.2015	2064,3	456,0	22,1

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [4]

Спостерігаємо, що резервний капітал кредитних спілок України в 2013 році практично був рівний нормативному значенню у 15%. Однак в 2014 та 2015 роках доля резервного капіталу збільшувалася і сягнула 22%. На наш погляд, це свідчить про бажання кредитних спілок убезпечити свою діяльність особливо в умовах наявності великих збитків протягом останніх років. Тобто цей факт можна розглядати як позитивний. Однак, з іншої сторони, надмірне формування резервів

веде до відтоку капіталу, який міг би бути використаний у діяльності кредитних спілок та міг би принести економічні вигоди.

Аналіз динаміки та структури власного капіталу кредитних спілок України в 2013-2015 рр. представлений на рис. 3. Він дозволяє стверджувати що у 2015 році тенденції у розподілі складових власного капіталу дещо змінилися. Так, пайовий капітал у 2015 році зменшився на понад 15 млн. грн. і сягнув 484 млн. грн. Така ситуація може підтверджувати нашу гіпотезу про бажання кредитних спілок України убезпечити свою діяльність шляхом накопичення достатнього обсягу резервного капіталу оскільки пайовий капітал зменшується. Ці тренди чітко виражені на рис. 4.

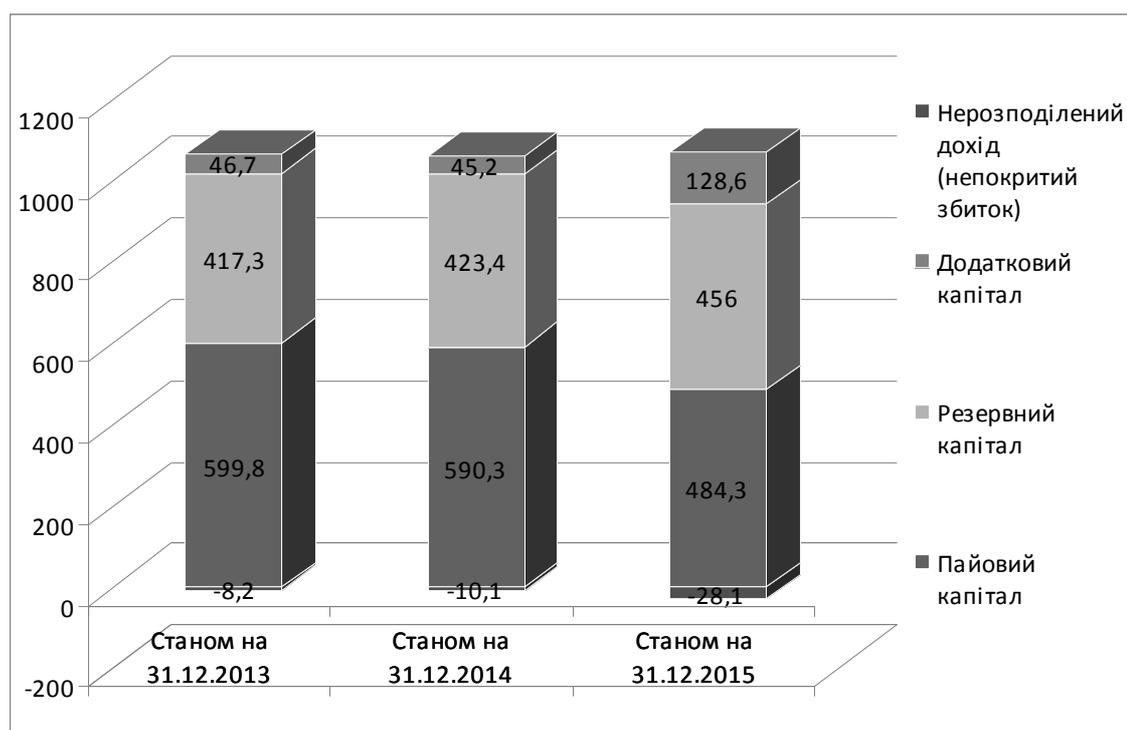

Рис. 3. Аналіз структури капіталу кредитних спілок України у 2013-2015 рр.*

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг

Частиною власного капіталу кредитних спілок України являється нерозподілений прибуток (непокритий збиток). За 2013-2015 роки значення цього показника має різноманітні тенденції хоча результат за

рік протягом цього періоду все ж від'ємне, тобто вітчизняні кредитні спілки працюють зі значними збитком, який у 2015 році сягнув 28 млн. грн..

Для середньострокового прогнозу тенденцій змін обсягів різних величин досить часто в науці використовується метод експоненційного згладжування.

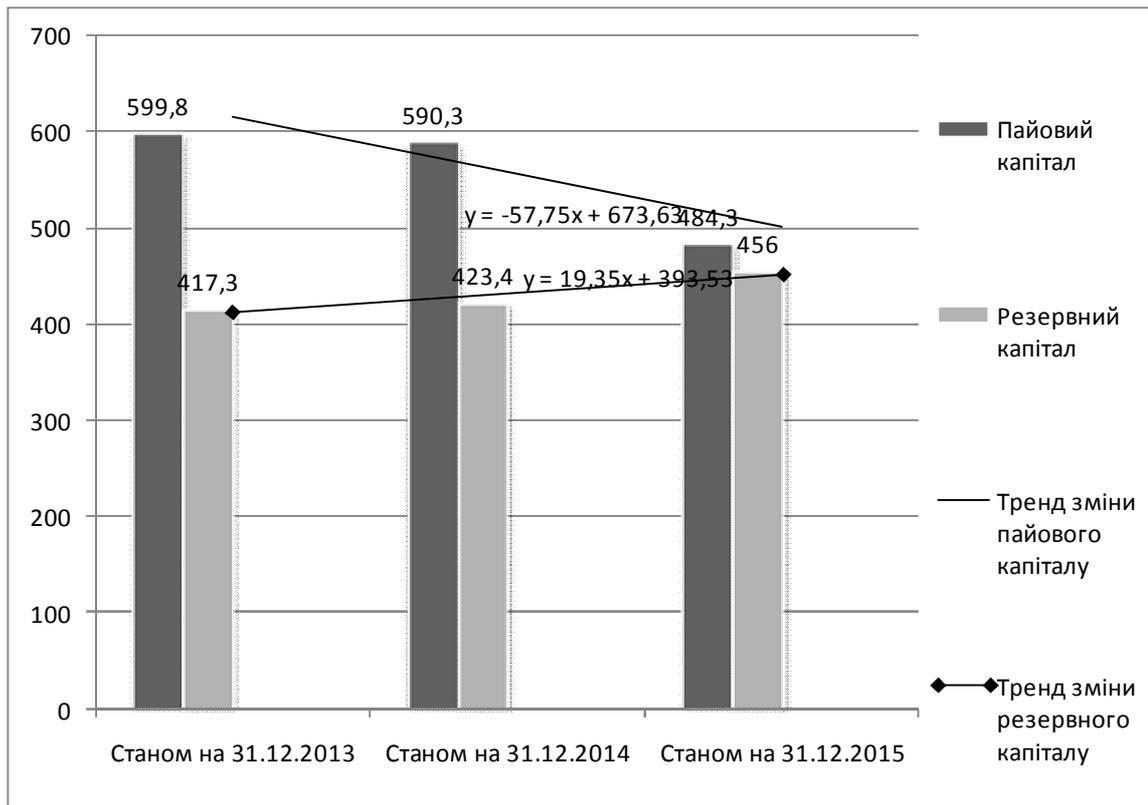

Рис. 4. Аналіз трендів зміни пайового та резервного капіталів кредитних спілок України у 2013-2015 рр.*

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг

Проведений нами експоненційний аналіз зміни обсягів власного капіталу кредитних спілок України за період з 1-го кварталу 2013 року по 1-ий квартал 2016 року (рис. 5) дозволяє дійти висновку, що тенденція спадання обсягів власного капіталу вітчизняних кредитних спілок в останні періоди має менш виражену характеристику, що може свідчити про поступове зупинення спадання та можливість

нарощування у середньостроковій перспективі обсягів власного капіталу кредитними спілками України.

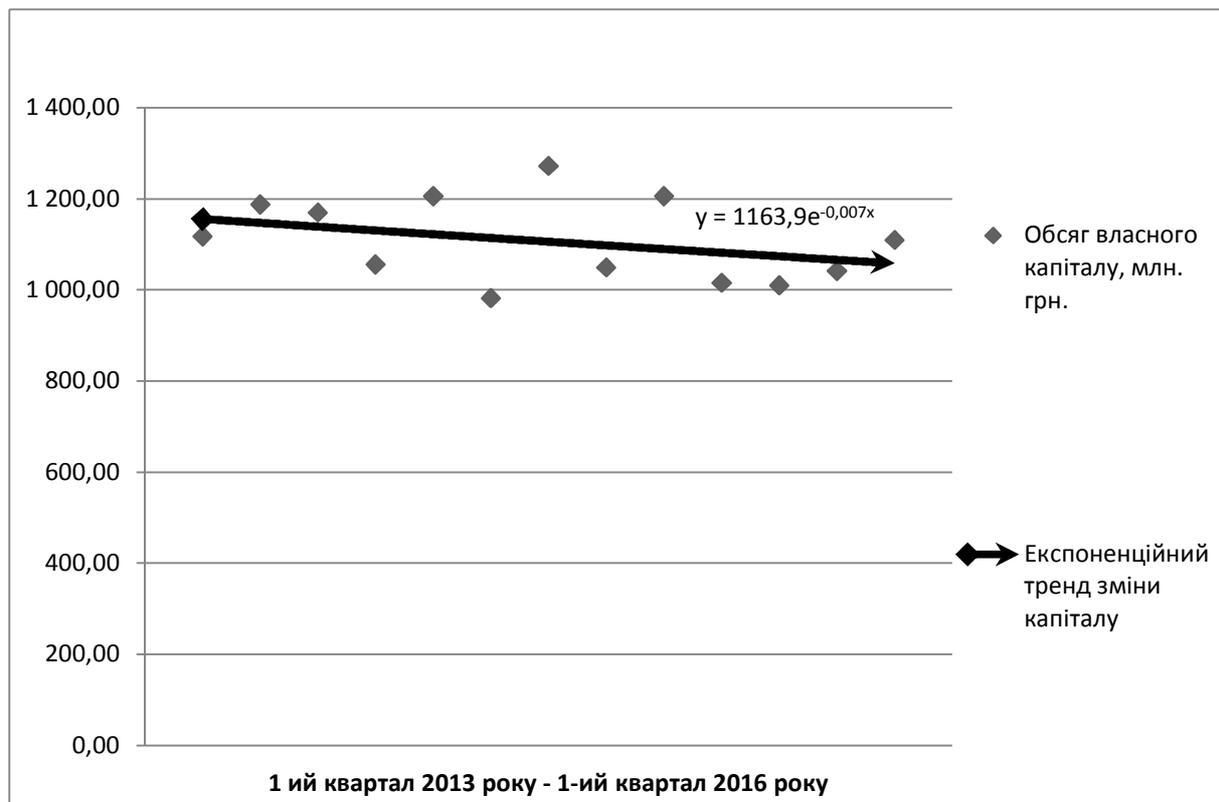

Рис. 5. Експоненційний аналіз динаміки капіталу кредитних спілок України в період з 1-го кварталу 2013 року по 1-ий квартал 2016 року*

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг

Згідно нашої початкової гіпотези частиною капіталу кредитних спілок являються депозитні внески їх членів. Так, станом на 31.12.2015 на депозитних рахунках членів кредитних спілок обліковувалось вкладів на загальну суму 855,2 млн. грн., що менше на 13,6% (134,6 млн. грн.), ніж за аналогічний період 2014 року. Середня сума внесків на депозитні рахунки становить 32,3 тис. грн. (станом на 31.12.2013 – 33,0 тис. грн., станом на 31.12.2014 – 31,4 тис. грн.).

У структурі депозитного портфеля кредитних спілок найбільшу частку мають довгострокові внески (вклади) (понад 12 місяців) 60,8% (519,9 млн. грн.), у тому числі внески понад 12 місяців з погашенням у

поточному році становлять 270,8 млн. грн. (31,7%). Істотну частку 33,8% (289,3 млн. грн.) становлять середньострокові внески (вклади) на депозитні рахунки (від 3 до 12 місяців). Внески до запитання та внески (вклади) на депозитні рахунки на строк до 3 місяців становлять 1,8% та 3,6% відповідно.

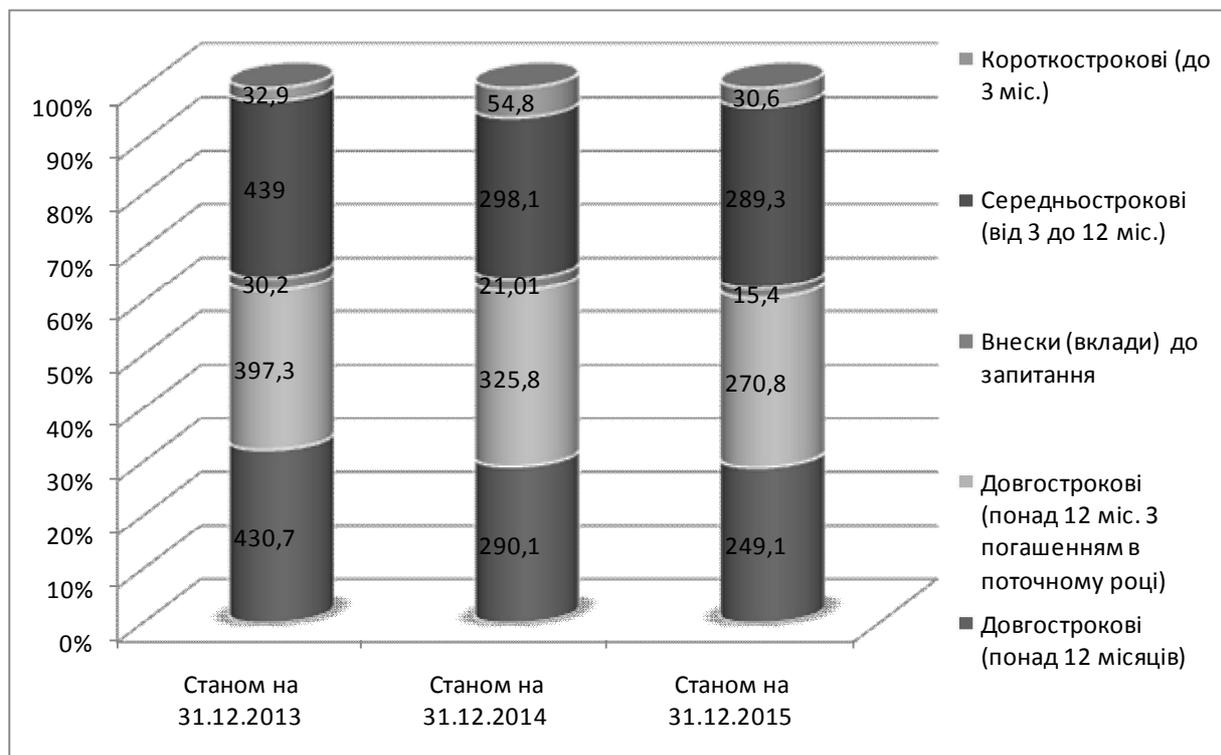

Рис. 6. Аналіз структури депозитного портфеля кредитних спілок України за 2013-2015 рр.*

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [4]

Найбільшу частку в структурі депозитного портфеля кредитних спілок України займають довгострокові депозити терміном понад 12 місяців з погашенням у поточному році та середньострокові депозити терміном від 3 до 12 місяців (рис. 6). Однак протягом 2013-2015 рр. їх обсяги значно спадають, що не може не відобразитися на зальній тенденції спадання величини депозитного портфеля кредитних спілок України (рис. 7).

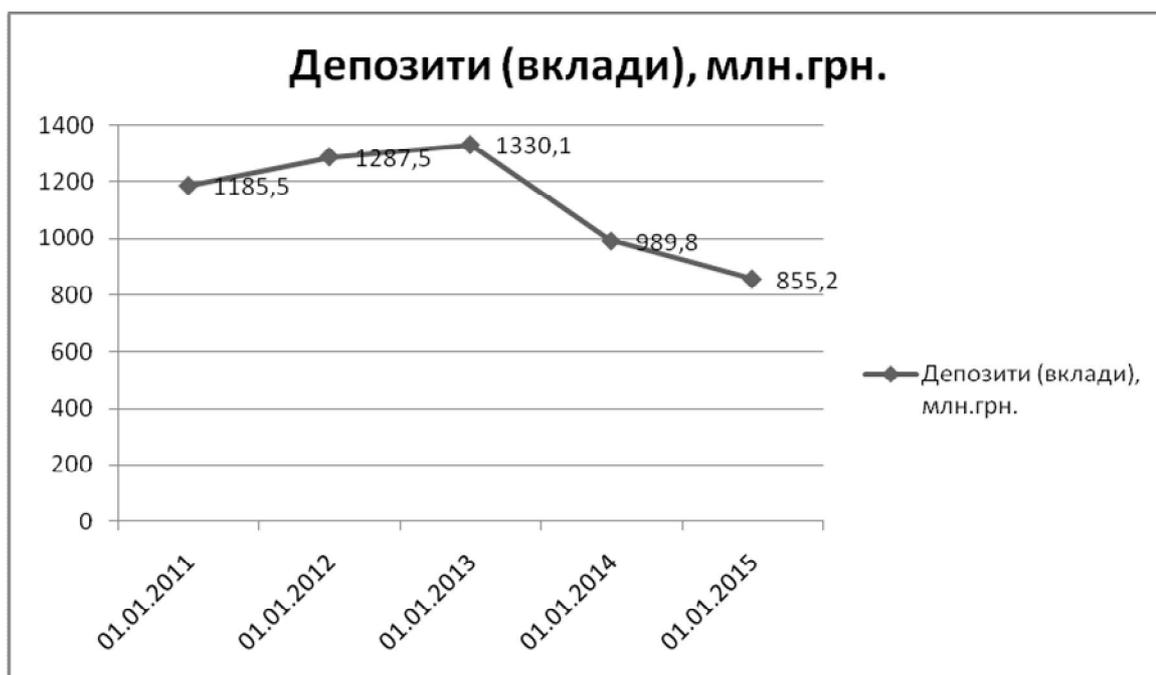

Рис. 7. Динаміка депозитів (вкладів) кредитних спілок України за 2011-2015 рр.*

*Складено автором за за підсумками діяльності кредитних установ України [5]

Зрозуміло, що спадні тенденції в динаміці обсягів та структурних часток депозитних ресурсів кредитних спілок України в останні роки не можуть не викликати занепокоєння. Депозити (вклади) – це та частка капіталу, яка може дати найвищу ефективність в діяльності кредитних спілок. А тому необхідно віднайти резерви на способи збільшення надходжень на депозитні (вкладні) рахунки вітчизняних кредитних спілок.

Якщо звернутися до трендів зміни обсягів окремих складових депозитного портфеля кредитних спілок України в період з 31.12.2013 року по 31.12.2015 року, то вони знову ж свідчать про значне спадання (рис. 8).

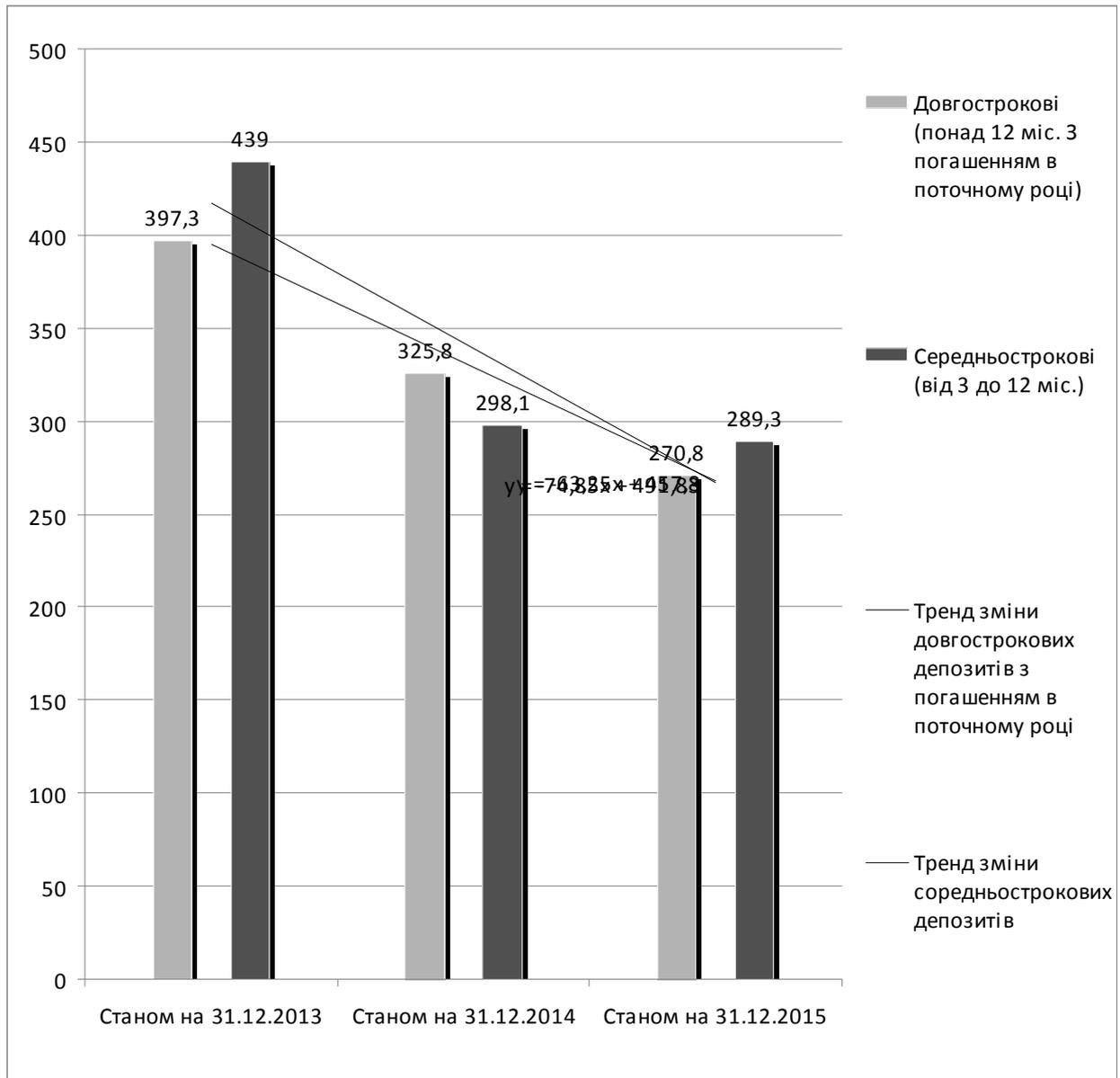

Рис. 8. Аналіз трендів зміни довго- та середньострокових депозитів у кредитних спілках України в 2013-2015 рр.*

*Складено автором за офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [4]

Помітно з рис. 8, що тренд спадання середньострокових депозитів має стрімкішу тенденцію, ніж тренд спадання довгострокових депозитів. На наш погляд, зважаючи на це, кредитним спілкам необхідно опиратися при формування депозитних ресурсів на довгострокові ресурси з одночасним стимулюванням притоку середньострокової їх частки.

Висновки. Отже, проведений аналітичний аналіз механізму формування капіталу кредитними спілками України дозволяє зробити такі висновки. Опіраючись на проведений теоретико-методичний аналіз під механізмом формування капіталу кредитних спілок пропонуємо розуміти такий порядок формування, що складається з визначених відповідно до мети діяльності кредитної спілки методів та інструментів, які застосовуються нею у процесі акумулювання вільних грошових коштів для подальшого надання фінансових послуг за умови впливу відповідного інформаційного та правового забезпечення.

Проблемними місцями у механізмі формування капіталу кредитними спілками України, зважаючи на проведений автором аналіз, є практика резервування та недостатнє залучення депозитних ресурсів. А тому з метою підвищення рівня капіталізації вітчизняних кредитних спілок необхідно:

- адекватно формувати резервний капітал значно не перевищуючи норму у 15% від активів, зважених на ризик, з тим щоб не відволікати надлишковий капітал, який може бути ефективно використаний кредитною спілкою для одержання економічних вигод чи соціального ефекту;
- проводити постійний моніторинг та якісне управління ризиками в кредитних спілках, що дозволить знизити рівень ризиковості їх операцій, а отже і зменшити вимоги до резервного капіталу та підвищити рівень захисту інтересів вкладників кредитних спілок;
- з метою залучення депозитних ресурсів до кредитних спілок України запровадити систему гарантування вкладів учасників кредитних спілок. Це значно підвищить привабливість такого роду вкладів для вітчизняного населення і позитивно вплине на загальну динаміку капіталу кредитних спілок.

Література:

1. *Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - 7-ме вид., стер. - К.: Знання-Прес, 2008.- 719 с.*
2. *Закон України «Про кредитні спілки»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2908-14>*
3. *Підсумки діяльності кредитних установ за 2015 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sektor/ks_2015.pdf*
4. *Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2015 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>*
5. *Підсумки діяльності кредитних установ за 2015 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sektor/ks_2015.pdf*

References:

1. *Economics: Political: Textbook / Ed. VD Bazilevich. - 7 th ed., Erased. - К.: Knowledge Press, 2008.- 719 p.*
2. *Law of Ukraine "On credit unions": [electronic resource]. - Access: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2908-14>*
3. *The results of credit institutions by 2015: [electronic resource]. - Access: http://nfp.gov.ua/files/sektor/ks_2015.pdf*
4. *Report on the activities of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets, by 2015: [electronic resource]. - Access: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>*
5. *The results of credit institutions by 2015: [electronic resource]. - Access: http://nfp.gov.ua/files/sektor/ks_2015.pdf*